

ANALIZA CAPITALULUI AUTOHTON ȘI A ANTREPRENORIATULUI ROMÂNESC

Februarie 2017

CUPRINS

Introducere	
Prima parte – Capitalul autohton	3
1.1 Cadrul macroeconomic	3
1.2 Capitalul privat în economie: evoluție și surse de formare	4
1.3 Firme cu capital autohton vs firme cu capital străin	6
1.3.1 Dimensiune, rol în economie	6
1.3.2 Performanțe financiare comparative	10
A doua parte – Antreprenoriatul românesc	13
2.1 Rolul IMM vs corporații	13
2.2 Situația IMM în România	16
2.3 Ecosistemul antreprenorial românesc	18
A treia parte – Recomandări	24
Surse bibliografice	29

Prima parte - Capitalul autohton

1.1 Cadrul macroeconomic

România a cunoscut transformări majore cantitative, structurale și calitative în perioada postdecembristă. Astfel, economia centralizată, bazată pe plan, tipică modelului socialist, a fost înlocuită treptat cu economia deschisă, reglată predominant prin mecanismele pieței libere. Produsul intern brut s-a majorat de cca. 3,5 ori în 2014 comparativ cu 1989, iar ponderea celor două ramuri de bază – industria și agricultura – s-a diminuat de la cca. 57% în 1989 la sub 31% la finele anului 2014 (vezi tabelul de mai jos).

Tabel nr. 1 – Evoluția comparativă a Produsului intern brut 1989-2014

Indicator	U.M.	1989	2014
Produs intern brut	Mld. euro	42,6	150
- Contribuție industrie	%	46,2	25,2
- Contribuție agricultură	%	14,4	5,5
- Contribuție construcții	%	5,5	7
- Contribuție alte ramuri	%	37,5	62,3
Număr salariați	Mil. pers.	8,2	4,4
Număr pensionari	Mil. Pers.	3,7	5,2
Datorie publică	Mld. euro	0	54

Sursa: Florin Georgescu – Capitalul în România anulului 2015

În ceea ce privește structura capitalului dacă în 1989 era cvasimajoritară proprietatea statului și parțial cea cooperatistă, după 25 de ani, în anul 2014, capitalul public (de stat) deținea numai 17%, iar cel privat avea o pondere de 83%, din care capital autohton 43% și capital străin 40%.

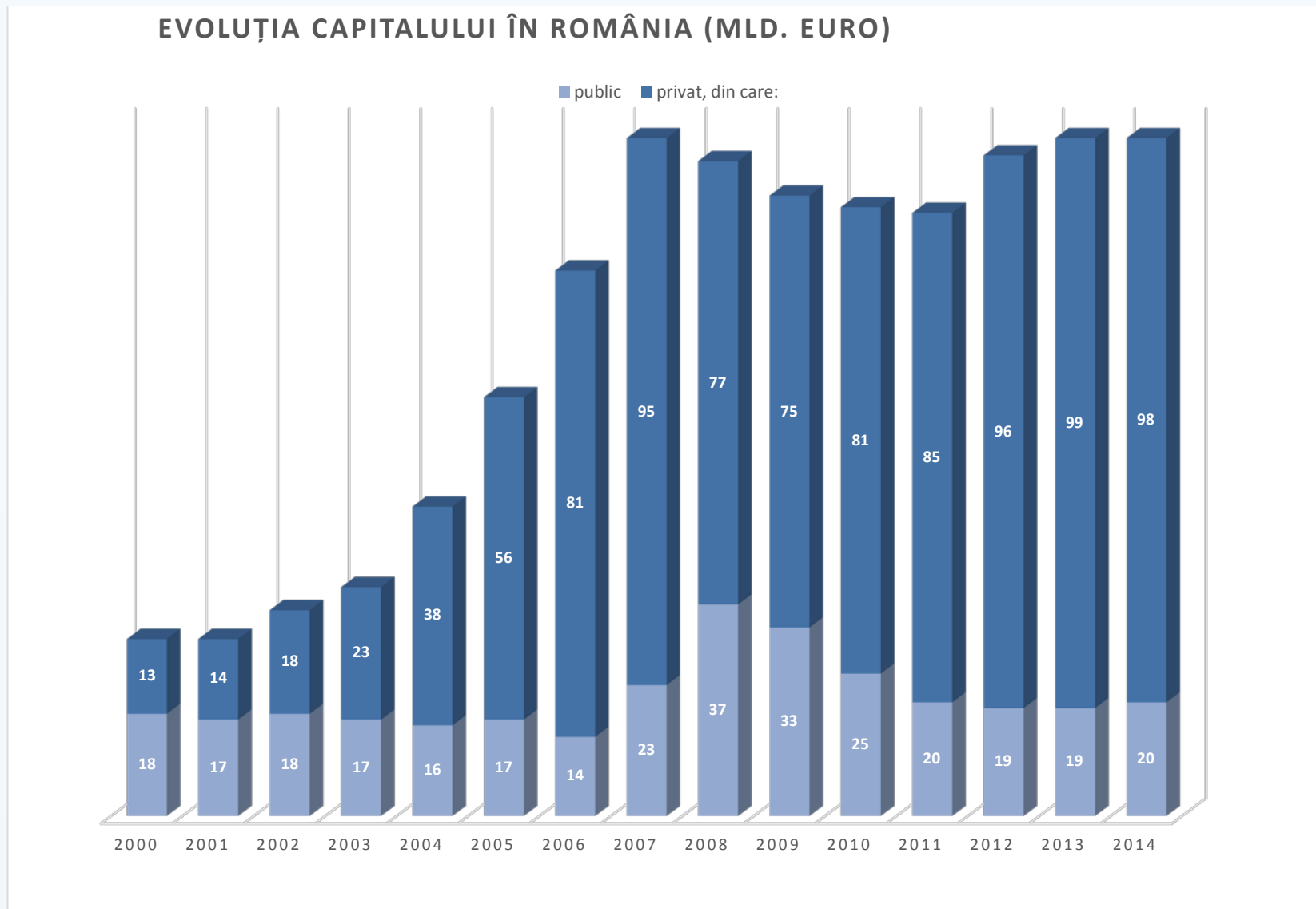
1.2 Capitalul privat în economie: evoluție și surse de formare

Capitalul din economia românească a crescut de cca. 4 ori în perioada 2000-2014, mai ales datorită majorării semnificative a capitalului privat, care s-a amplificat de peste 7 ori în intervalul menționat. În cadrul acestuia componenta reprezentată de către capitalul străin a cunoscut dinamica cea mai pronunțată – creștere de peste 17 ori, în timp ce capitalul autohton a crescut de numai 5 ori (tabel nr.2).

Tabel nr. 2 – Evoluția capitalului în România (mld. Euro)

An/ Capital	Public	Privat			Total
		total, din care:	străin	autohton	
2000	18	13	2,6	10,4	31
2001	17	14	5	9	31
2002	18	18	6	12	36
2003	17	23	8	15	40
2004	16	38	17	21	54
2005	17	56	17	39	73
2006	14	81	25	56	95
2007	23	95	37	58	118
2008	37	77	36	41	114
2009	33	75	36	39	108
2010	25	81	37	44	106
2011	20	85	37	48	105
2012	19	96	40	56	115
2013	19	99	42	57	118
2014	20	98	47	51	118

Sursa: Florin Georgescu – Capitalul în România anulul 2015

Grafic 1 – Dinamica capitalului în România

Principalele surse de formare și respectiv de majorare a capitalului privat în România începând cu 1990 au fost¹:

- 1) privatizarea capitalului social al companiilor de stat;
- 2) restituirea proprietăților, despăgubiri în bani și natură;
- 3) fonduri europene;
- 4) ajutoare de stat;
- 5) investiții străine directe;
- 6) acumularea capitalului autohton.

Privatizarea a 7.500 de companii de stat a generat cca. 7 mld. Euro, din care numai valoarea B.C.R. a fost de 2,3 mld. Euro. La valoarea precizată se adaugă majorările de capital social asumate prin contractele de privatizare în sumă de aprox. 3,5 mld. Euro precum și contravaloarea transferului gratuit a 30% din capitalul social al statului realizat prin programul de privatizare în masă, respectiv 1,6 mld. Euro.

Despăgubirile în bani s-au cifrat la 5,5 mld. Euro sumă la care trebuie adăugată contravaloarea celor în natură, sub formă de imobile și terenuri.

¹ Florin Georgescu – *Capitalul în România anulul 2015*, prelegere susținută în ASE cu prilejul acordării diplomei Virgil Madgearu

Fondurile europene primite de România din partea Uniunii Europene au totalizat 32 mld. Euro în perioada 2005-2015, un procent de 40% fiind utilizat ca sursă pentru formarea de capital fix.

În ceea ce privește ajutoarele de stat cuantumul acestora a fost de aprox. 0,8 mld. Euro, ele fiind direcționate pentru susținerea unor investiții din industria auto (36%), tehnologia informației (14%), industria aeronautică (4%).

Stocul de investiții străine directe era la finele anului 2014 de cca. 60 mld. Euro.

1.3 Firme cu capital autohton versus firme cu capital străin

1.3.1 Dimensiune, rol în economie

Comaniile cu capital autohton, deși reprezintă peste 90% din totalul companiilor existente în România (cca. 545.000 companii, în creștere cu cca. 150.000 companii în perioada 2003-2014), sunt în marea lor majoritate companii de talie mică și mijlocie, spre deosebire de companiile private cu capital străin care, deși dețin numai 7% din numărul total, au o contribuție la crearea valorii adăugate brute aproximativ egală cu cea a companiilor locale, 44%.

În cadrul companiilor locale își desfășoară activitatea cca. 65% din totalul salariaților din România, în timp ce în cele cu capital străin activează numai 26%, diferența explicându-se și prin nivelul superior al tehnologiilor și dotărilor tehnice de care dispun firmele străine.

Tabel nr. 3 – Ponderea firmelor private cu capital privat autohton în raport cu cifra de afaceri (%)

Companii cu cifra de afaceri – mil. Euro	Pondere firme private cu capital autohton în total - %
10-20	55
20-50	44,5
50-100	33,4
Peste 100	14,7

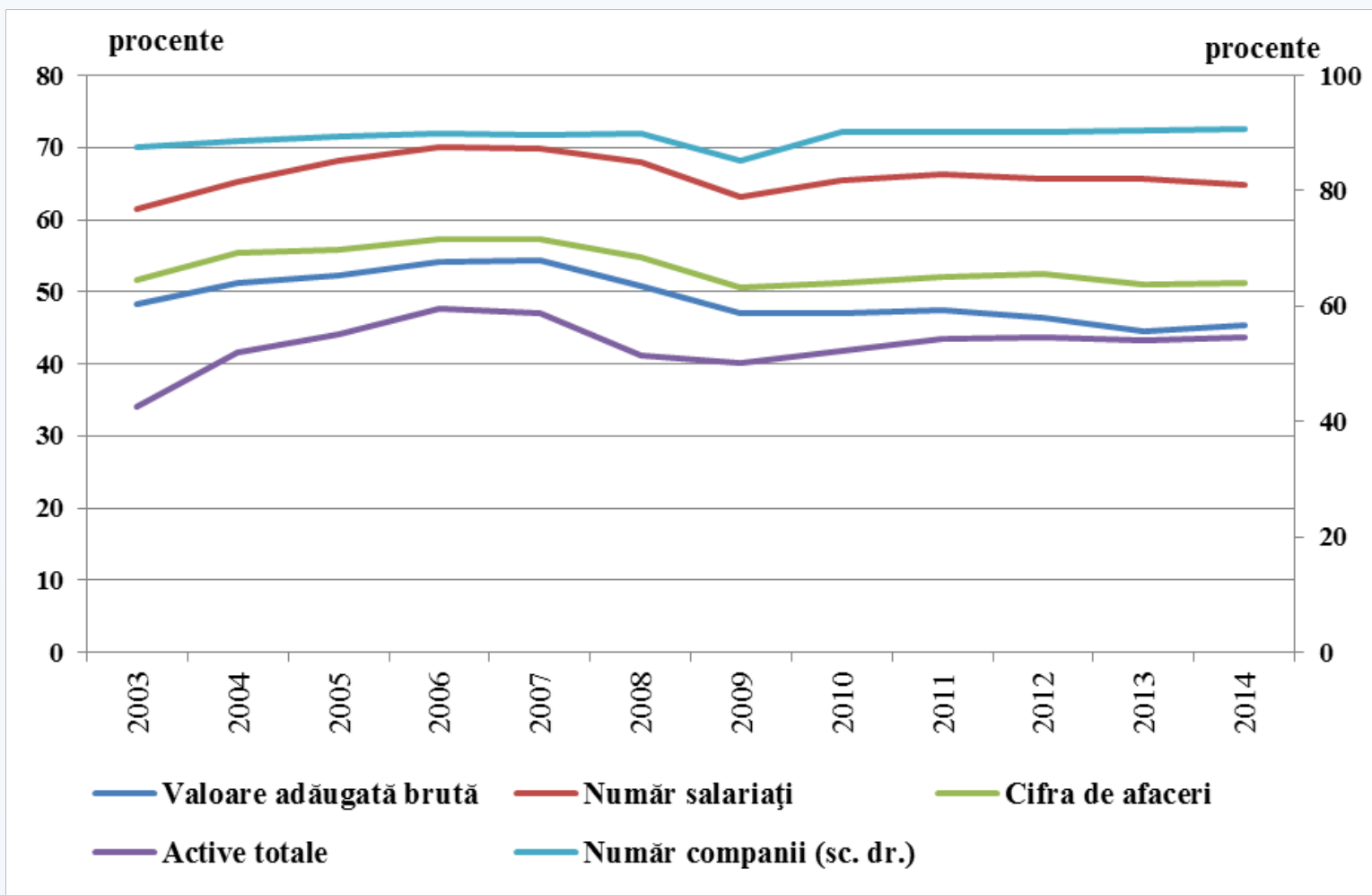
Sursa: Registrul Comerțului

După cum se remarcă din tabelul anterior, în cazul afacerilor mari ponderea companiilor locale este redusă, numai 49 de firme românești derulând afaceri anuale mai mari de 100 de milioane de euro, un număr de cca. patru ori mai redus decât cel al companiilor cu capital străin (194).

Tabel nr. 4 – Ponderea firmelor cu capital privat autohton în economia României (%)

Indicatori	Valoare adăugată brută	Număr salariați	Cifra de afaceri	Active totale	Număr companii (sc. dr.)
2003	48,26	61,41	51,71	34,04	87,46
2004	51,29	65,18	55,34	41,67	88,69
2005	52,17	68,23	55,91	44,09	89,43
2006	54,09	69,97	57,38	47,60	89,85
2007	54,30	69,80	57,18	46,93	89,75
2008	50,69	67,87	54,74	41,10	89,92
2009	47,06	63,17	50,66	40,09	85,21
2010	47,03	65,51	51,25	41,80	90,07
2011	47,43	66,24	51,97	43,47	90,24
2012	46,49	65,61	52,43	43,71	90,15
2013	44,57	65,75	50,95	43,21	90,41
2014	45,41	64,79	51,31	43,76	90,65

Sursa: MFP, ONRC, BNR

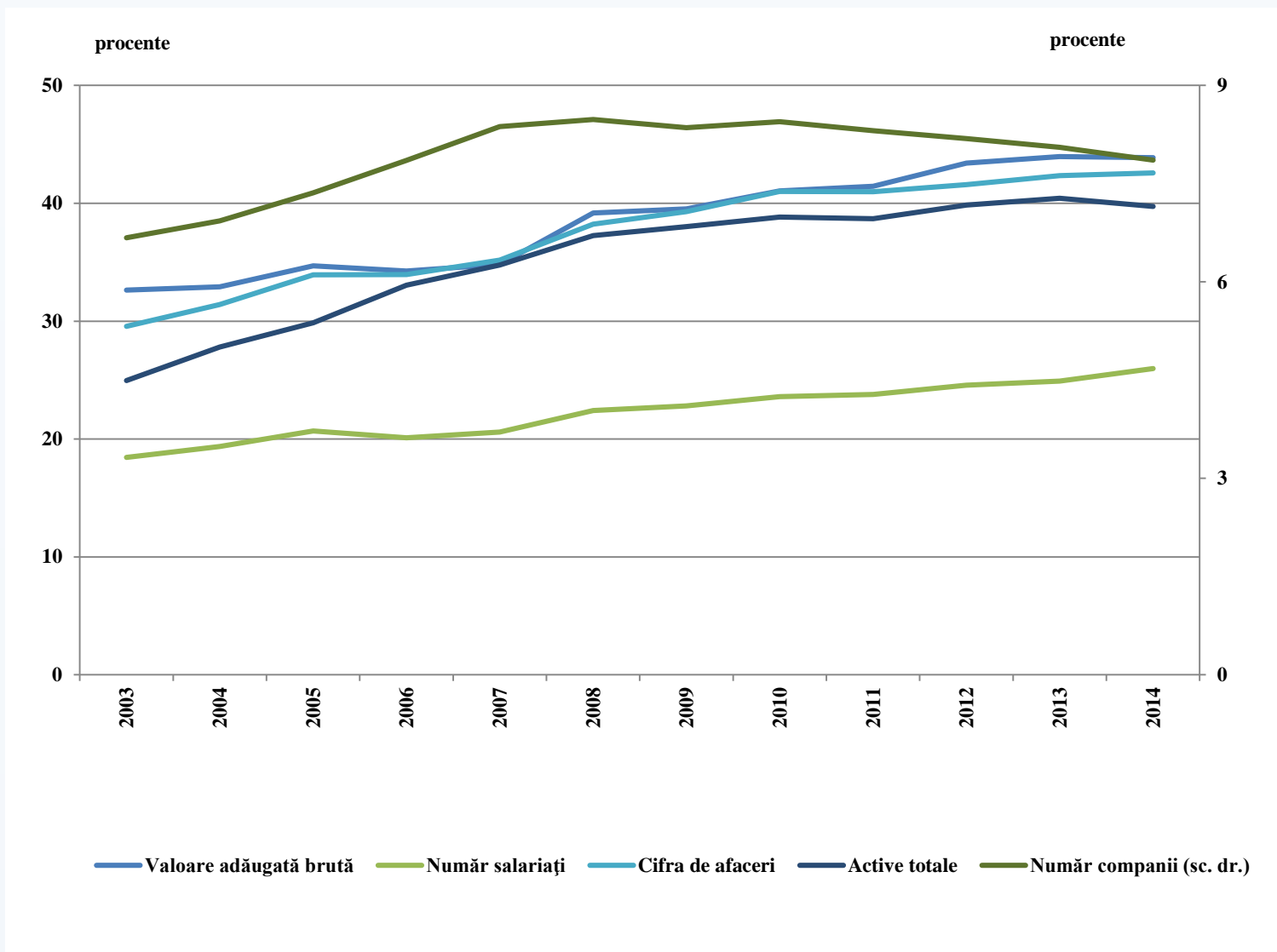

Grafic 2 – Dinamica importanței capitalului autohton în economia României

Tabel nr. 5 – Ponderea firmelor cu capital privat străin în economia României (%)

Indicatori	Valoare adăugată brută	Număr salariați	Cifra de afaceri	Active totale	Număr companii (sc. dr.)
2003	32,63	18,45	29,57	24,95	6,67
2004	32,91	19,37	31,41	27,81	6,93
2005	34,69	20,68	33,93	29,87	7,36
2006	34,25	20,12	33,96	33,04	7,86
2007	34,80	20,60	35,18	34,77	8,37
2008	39,17	22,41	38,24	37,25	8,48
2009	39,52	22,81	39,29	38,02	8,35
2010	41,05	23,59	41,01	38,82	8,45
2011	41,45	23,79	40,99	38,69	8,31
2012	43,42	24,57	41,57	39,85	8,19
2013	43,96	24,91	42,34	40,43	8,05
2014	43,88	25,98	42,57	39,73	7,86

Sursa: MFP, ONRC, BNR

Grafic 3 –Dinamica importanței capitalului străin în economia României

Un studiu² realizat în anul 2013 arată faptul că în industria prelucrătoare, care reprezintă 92% din exportul total al României, ponderea firmelor cu capital majoritar străin în companiile-noduri este de 74%, în agricultură este de numai 14,4%, iar în construcții de 16,5%. În anul 2014, firmele cu capital majoritar străin au realizat 77 la sută din exporturile României și 69 la sută din importuri, generând un excedent al balanței de plăți de 1,1 miliarde euro³. **Firmele cu capital autohton sunt concentrate în sectoare care generează valoare adăugată relativ redusă: agricultură și construcții**, în timp ce firmele cu capital străin sunt majoritare în industria prelucrătoare, extractivă, imobiliare și utilități.

Demn de precizat este faptul că fiecare din cele două categorii de companii realizează cea mai mare parte a cifrei de afaceri prin tranzacții cu firme de același tip (vezi tabelul următor). **Această caracteristică nu este de natură să favorizeze accesul companiilor autohtone la know-how-ul superior al celor străine.**

² Mereuță C., Pandelică I., Pandelică A. – *Capitalul majoritar străin în companiile-noduri de pe principalele piețe din România*, Ed. Economică, 2013

³ Neagu F., Dragu F., Costeiu A. - *După 20 de ani: schimbări structurale în economia României în primele decenii postdecembriste*, Caiete de Studii nr. 42, BNR, 2016

Tabel nr. 6 – Structura afacerilor pe tipuri de companii în anul 2014 (%)

Tip companie	De stat	Cu capital privat autohton	Cu capital privat străin
Entități de stat (primării, firme de stat, etc.)	36,8	6,2	2,2
Cu capital privat străin	3,2	5,7	14,7
Cu capital privat autohton	17,0	43,6	25,5
Firme din străinătate	4	7,4	37,2
Comerț cu amănuntul	16,6	22,2	7,5

Sursa: BNR

1.3.2 Performanțe economico-financiare comparative

Deși de dimensiuni semnificativ mai reduse ca nivel al business-ului, **companiile private autohtone au raportat profituri cu cca. 23% mai mari față de cele cu capital străin și pierderi cu 18% mai mici în anul 2014**. Principalele explicații sunt legate de faptul că multinaționalele recurg frecvent la optimizări fiscale, inclusiv prin practicarea prețurilor de transfer. Altfel, logica economică sugerează că o valoare mare a cifrei de afaceri influențează pozitiv capacitatea de a genera profit.

Tabel nr. 7 – Situația profiturilor și pierderilor companiilor în 2014 pe tipuri de capital (Mld. Euro)

Tip capital	Profituri totale	Pierderi totale	Rezultat net
Capital de stat	1,2	0,7	0,5
Capital privat autohton	7,0	3,9	3,1
Capital privat străin	5,7	4,6	1,1

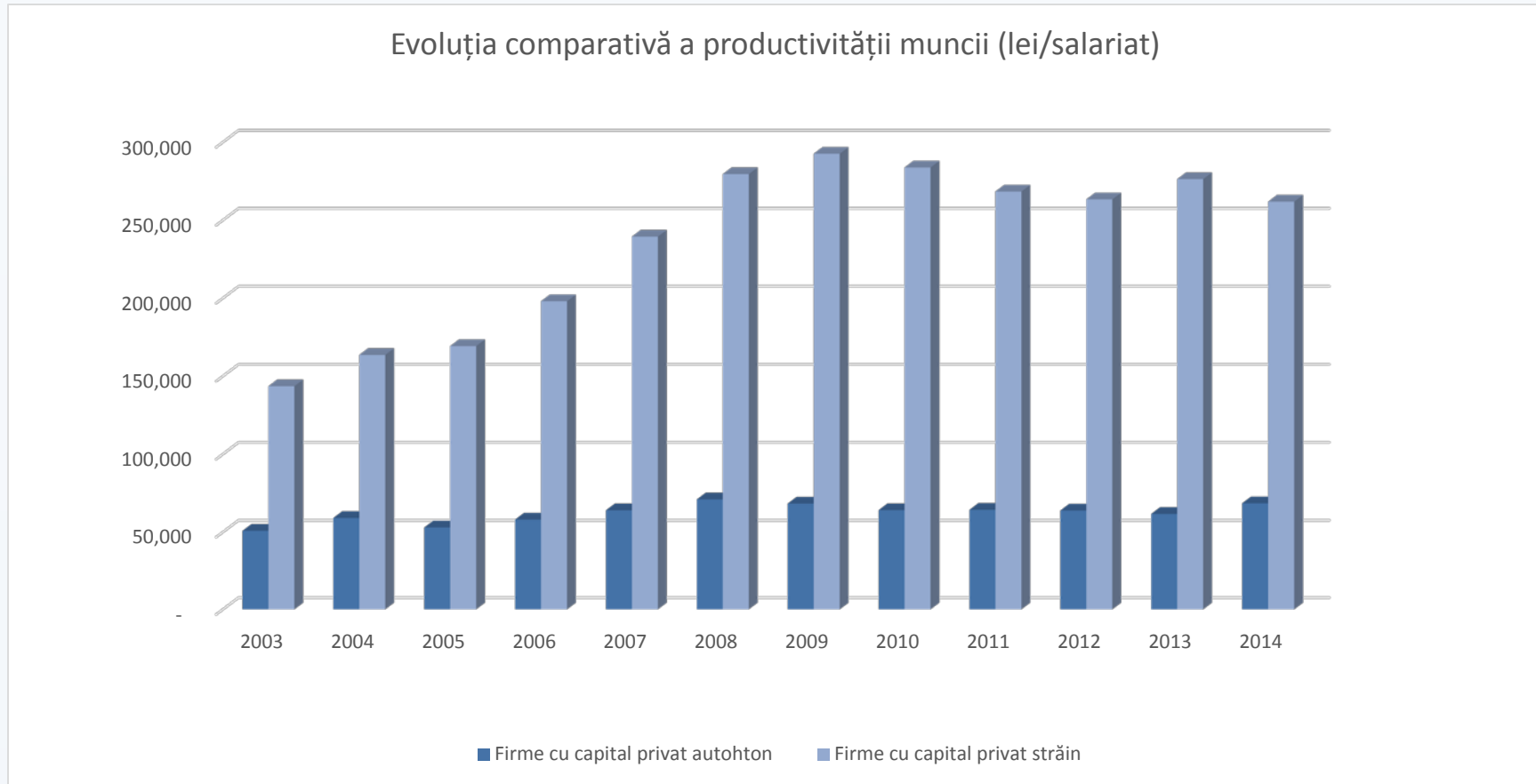
Sursa: Ministerul Finanțelor Publice

Firmele cu **capital privat autohton au un nivel al productivității muncii net inferior celor cu capital străin**, consecință directă a gradului mai scăzut de tehnologizare și automatizare al acestora. La nivelul anului 2014 productivitatea în cazul firmelor private străine era de cca. 4 ori mai mare comparativ cu cea a firmelor private autohtone.

Tabel nr. 8 – Evoluția comparativă a productivității muncii (lei/persoană)

An/ Categorie	Firme cu capital privat autohton	Firme cu capital privat străin
2003	50.786	143.533
2004	59.058	163.582
2005	52.906	169.246
2006	58.022	198.003
2007	63.986	239.419
2008	70.948	279.497
2009	68.284	292.549
2010	64.062	283.728
2011	64.297	268.328
2012	63.830	263.285
2013	61.675	276.272
2014	68.469	261.863

Sursa: MFP, ONRC, BNR

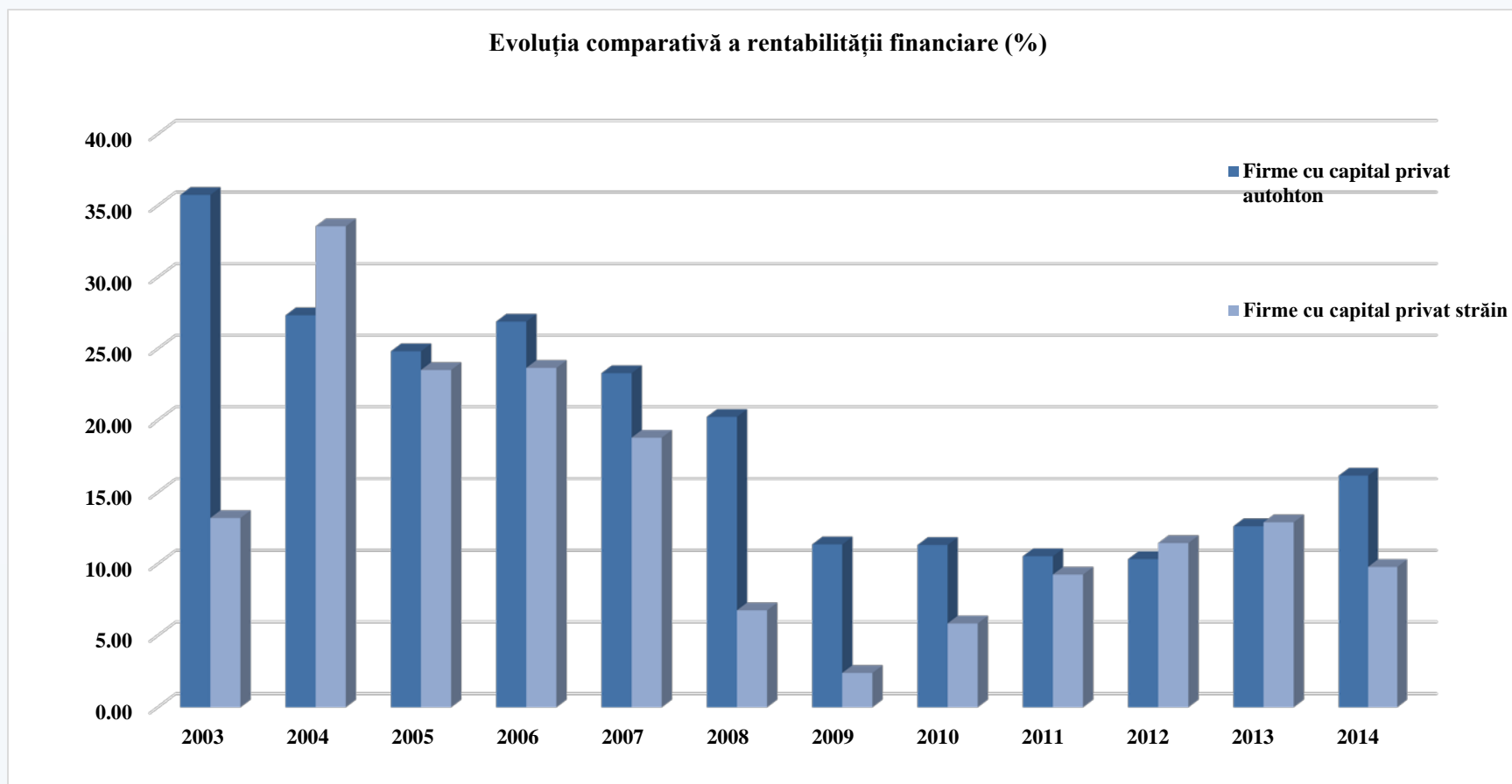
Grafic 4 – Evoluția comparativă a productivității muncii pe tipuri de capital

Firmele cu capital autohton au înregistrat o rentabilitate financiară (raportul dintre profitul net și capitalurile proprii) superioară în 9 din cei 12 ani ai perioadei 2003-2014, în principal ca efect al profitului net semnificativ mai mare și al prețurilor de transfer practicate de către companiile străine cu activitate în România.

Tabel nr. 9 – Evoluția comparativă a rentabilității financiare (%)

Indicatori	Firme cu capital privat autohton	Firme cu capital privat străin
2003	35,75	13,21
2004	27,34	33,56
2005	24,82	23,52
2006	26,90	23,66
2007	23,30	18,83
2008	20,24	6,76
2009	11,37	2,39
2010	11,32	5,84
2011	10,54	9,26
2012	10,34	11,46
2013	12,64	12,91
2014	16,17	9,79

Sursa: BNR

Grafic 5 – Evoluția comparativă a rentabilității financiare pe tipuri de capital

Se remarcă degradarea majoră a rentabilității financiare o dată cu declanșarea crizei financiare globale, revenirea ulterioară fiind destul de lentă.

Partea a doua - Antreprenoriatul românesc

2.1 IMM vs corporații în economia românească

Comisia Europeană definește sectorul IMM ca fiind format din întreprinderi care angajează mai puțin de 250 de persoane și care au o cifră de afaceri anuală netă de până la 50 milioane euro și/sau dețin active totale de până la 43 milioane euro.

Corporațiile sunt întreprinderi care angajează peste 250 salariați și care înregistrează o cifră de afaceri și/sau active totale peste limitele menționate anterior.

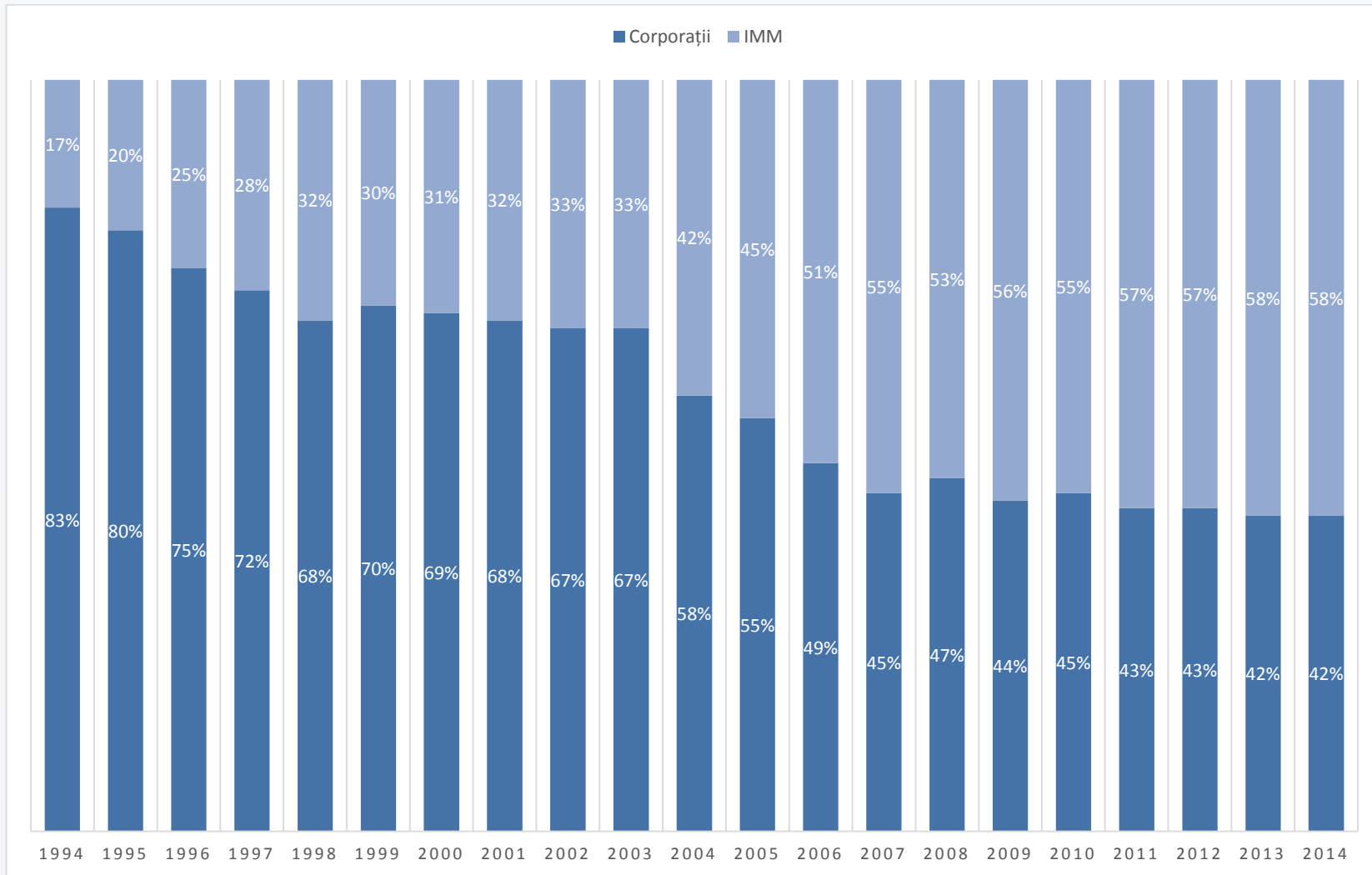
Economia României este formată din firme de dimensiuni tot mai mici. Trecerea timpului nu a garantat creșterea mărimii companiei.

Conform studiilor recente⁴ în majoritatea cazurilor firmele au rămas în clasele de mărime în care s-au născut. Folosind matricea de migrare pe clase de dimensiuni a firmelor la intervale de monitorizare de 5 ani, autorii acestor studii arată că circa 95% din microîntreprinderi rămân în această categorie. Restul fac saltul, de regulă, în categoria întreprinderilor mici. Microîntreprinderile care ajung în 5 ani firme de talie mijlocie sunt sub 0,5%. În cazul întreprinderilor mici, ponderea celor care rezistă în această categorie odată cu trecerea timpului este de aproximativ 60%, o parte importantă (circa 35%) migrând către categoria microîntreprinderilor. Același rezultat se obține și din analiza întreprinderilor mijlocii: proporția acelor care nu se mențin în această categorie după un interval de 5 ani și trec în categorii inferioare de dimensiune (devin microîntreprinderi sau întreprinderi mici) este semnificativă (peste 35%). Corporațiile, în proporție de circa 65%, reușesc să se mențină în această categorie. Trebuie menționat și faptul că entitățile clasificate drept corporații în prezent sunt semnificativ mai mici (în termeni de active totale, număr de salariați sau cifră de afaceri) decât corporațiile de acum două decenii.

Evoluțiile descrise privind dimensiunea firmelor au condus la un rol în creștere și, în prezent, majoritar al IMM în economia României comparativ cu corporațiile.

Astfel, dacă în anul 1994 corporațiile dețineau 83% din activele sectorului companii nefinanciare, în anul 2014 ponderea a devenit 42% (Grafic 6).

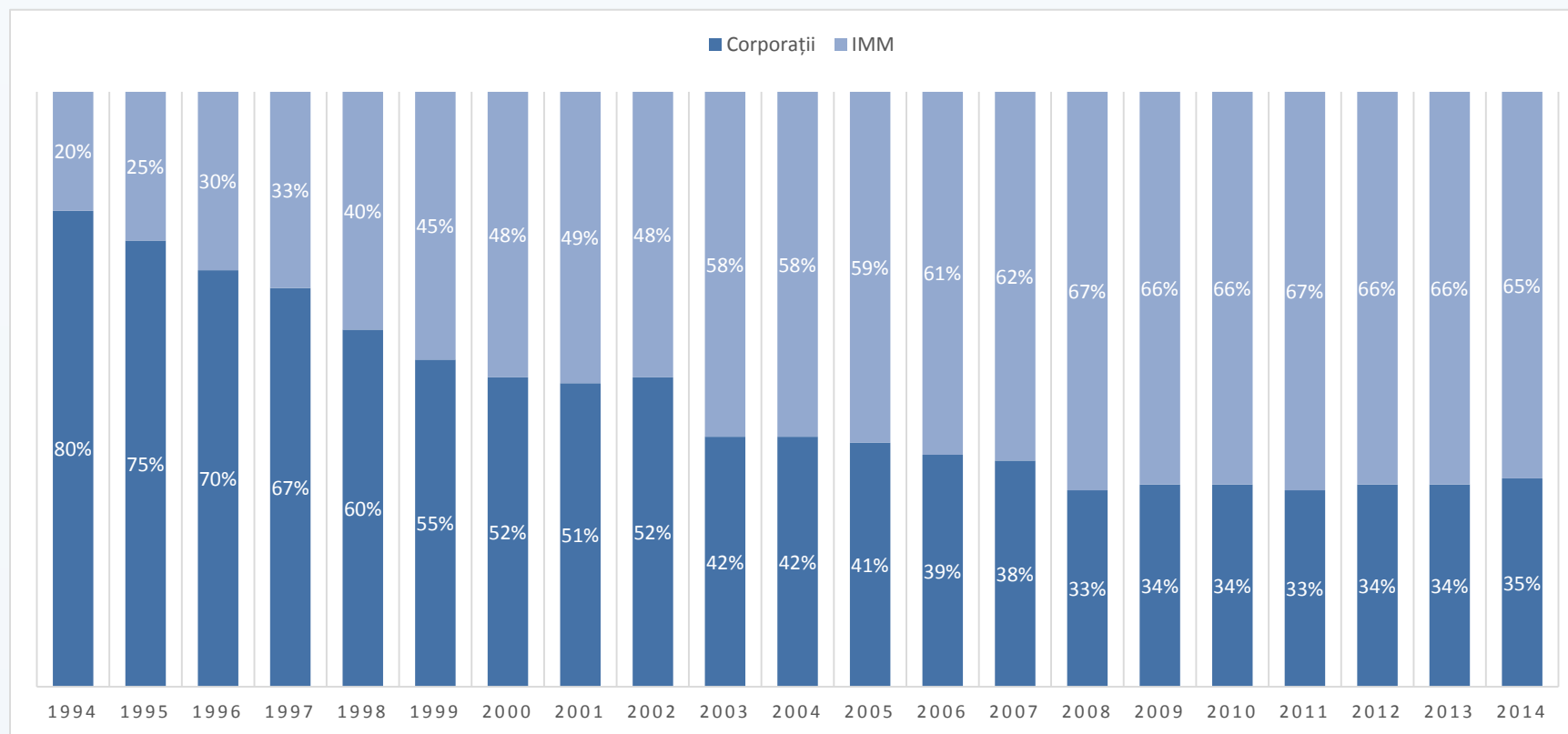
⁴ Neagu et al – op. cit

Grafic 6 - Activele totale în IMM-uri vs corporații

Sursa: BNR – Caiete de studii 2016

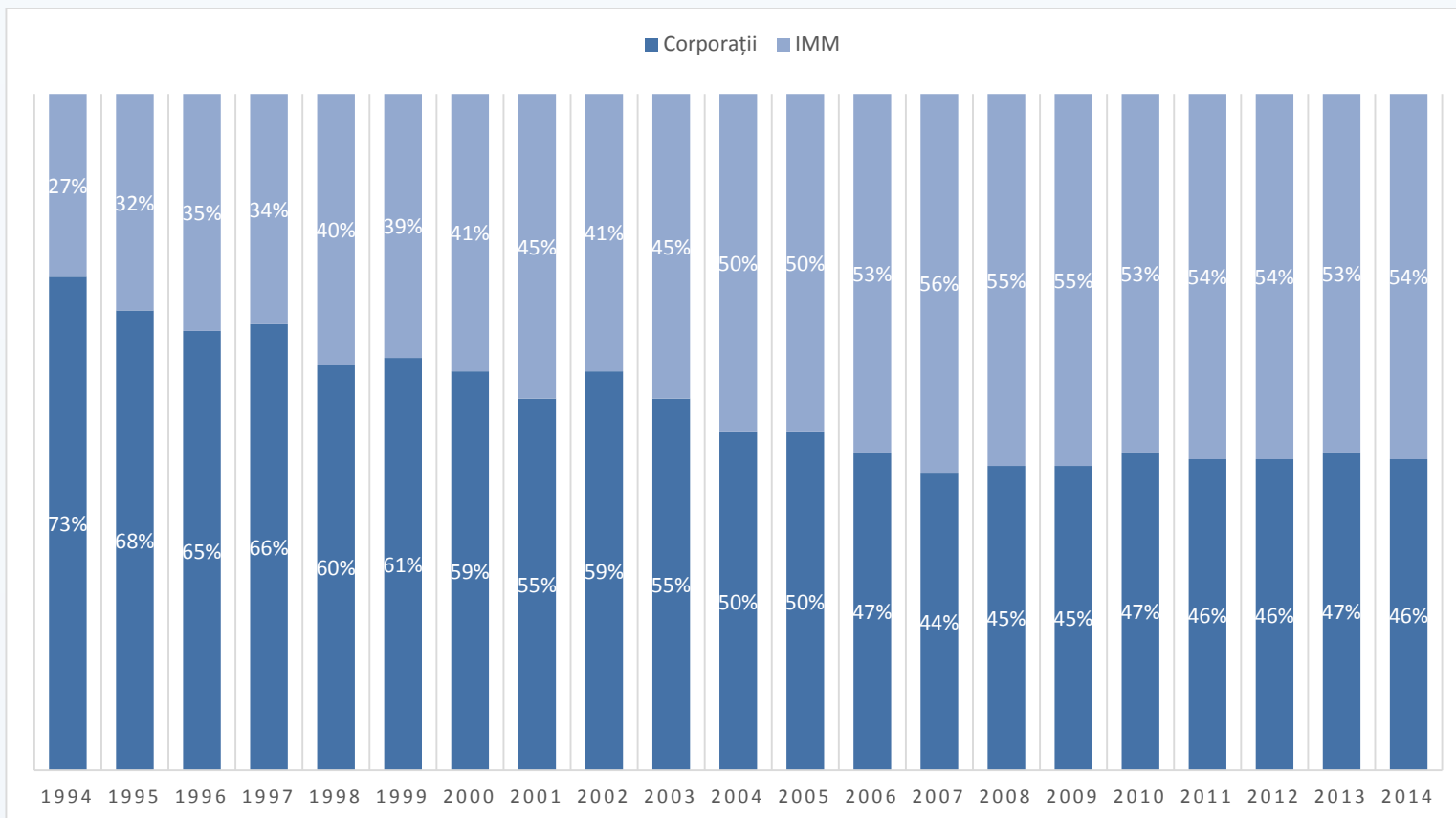
Aceeași dinamică s-a observat și în cazul numărului de salariați: IMM angajau 20% din salariații tuturor firmelor din România la sfârșitul anului 1994, ajungând în două decenii să dețină 65% (Grafic 7).

Grafic 7 - Numărul de salariați (% în totalul salariaților) în IMM-uri vs corporații

Sursa: BNR – Caiete de studii 2016

Modificări cu aceeași finalitate, dar de o amplitudine mai redusă, s-au înregistrat și în cazul contribuției la valoarea adăugată (Grafic 7).

Grafic 8 - Valoarea adăugată brută generată de IMM-uri vs corporații

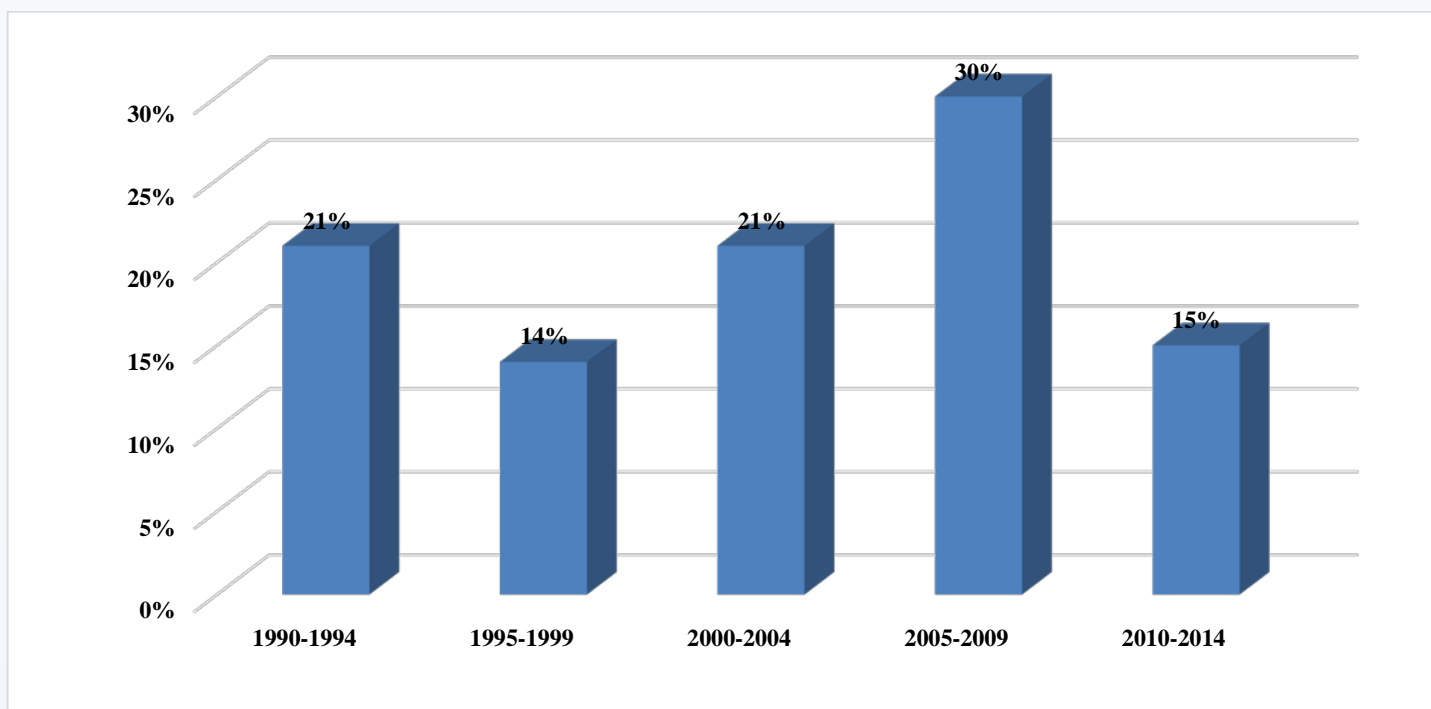
Sursa: BNR – Caiete de studii 2016

Creșterea rolului IMM-urilor în economia României în ultimele două decenii poate fi apreciată mixt. În primul rând, aceasta este direcția încurajată la nivel european, pe considerentul că IMM-urile constituie canalul determinant în crearea de noi locuri de muncă, inovație și valoare adăugată. În al doilea rând, IMM-urile au un grad de prociclicitate mai ridicat decât corporațiile, astfel că în perioada ascendentă a ciclului economic IMM-urile au o acțiune mai puternică în direcția creșterii PIB decât corporațiile, în timp ce în perioadele de recesiune sau de crize economice și financiare corporațiile par a gestiona mai bine șocurile.

De exemplu, în perioada 2009-2010 (când PIB s-a contractat cu 7,7%), corporațiile și-au redus VAB creată și numărul de salariați mai puțin decât în cazul IMM, dar IMM și-au revenit mai repede decât corporațiile în perioada 2011-2014 din perspectiva aceluiași indicatori. Pe ansamblul perioadei 2009-2014, se constată că firmele mari (corporațiile) au reușit să contribuie în creșterea VAB, dar prin renunțarea la salariați, în timp ce IMM și-au menținut numărul de salariați, dar cu efect negativ în ceea ce privește dinamica VAB. În al treilea rând, în perioada crizei, IMM au pus presiune asupra bilanțurilor băncilor considerabil mai mult decât corporațiile, rata creditelor neperformante fiind la apogeu, de 30,9% față de 9,3% în cazul corporațiilor.

2.2 Situația IMM în România

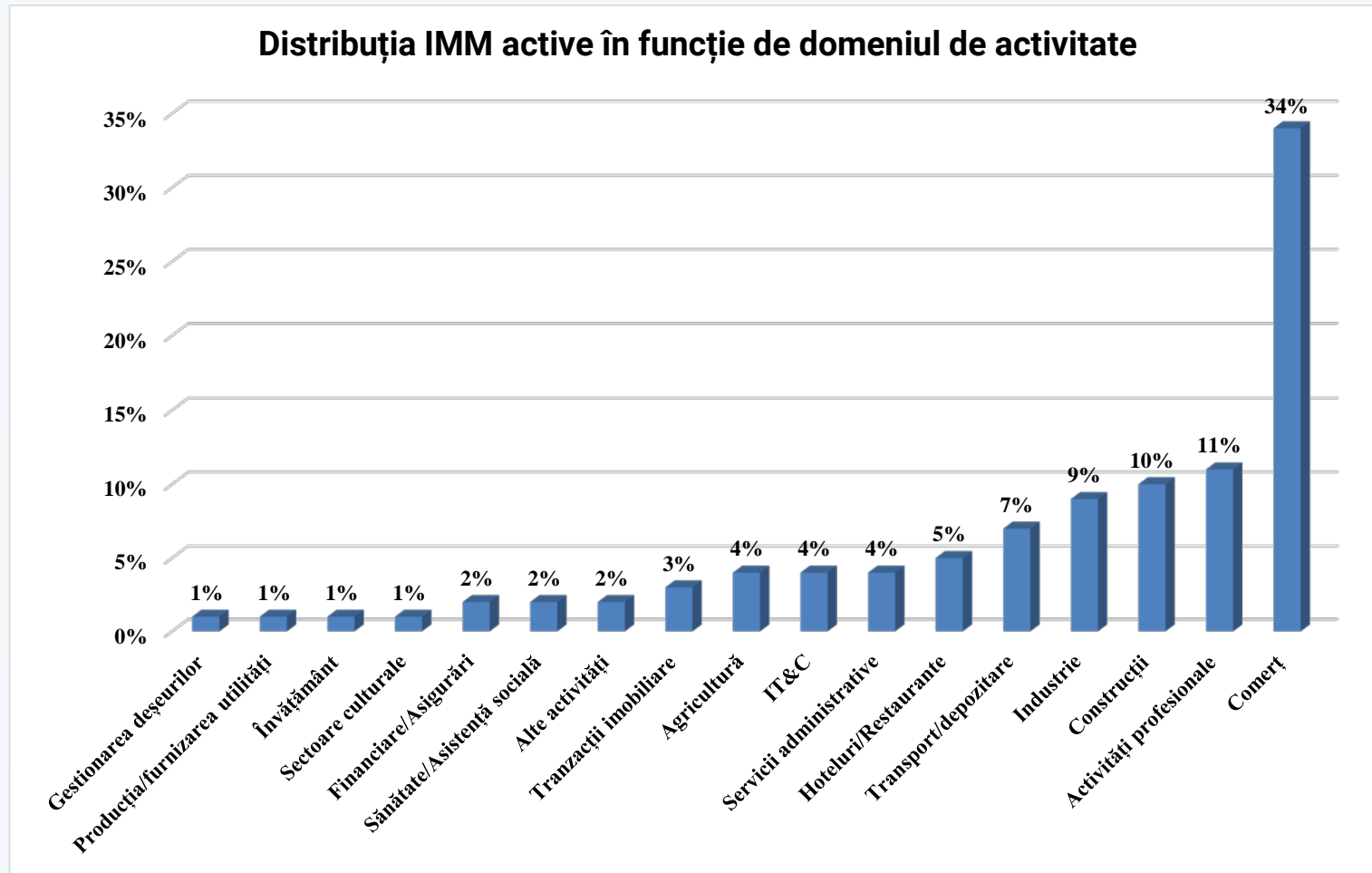
La începutul anului 2015, IMM-urile reprezentau 99,6% din numărul total de companii active în România (2.600.000 firme înființate din 1990 până în 2015), comparativ cu 99,8% la nivelul Uniunii Europene. 30% din totalul IMM-urilor din România au fost înființate în perioada 2005 – 2009. După anul 2009, acest număr a ajuns la o medie de 45.000/an.

Grafic 9 - Distribuția IMM-uri în funcție de perioada de înființare

Sursa: Prelucrare după Keysfin - Studiu IMM din România 2015

Cele mai multe IMM-uri active sunt în domeniile producție, comerț, construcții, activități profesionale și transport, concentrând 70% din valoarea totală brută a acestor sectoare.

Grafic 10 - Distribuția IMM active în funcție de domeniul de activitate

Sursa: Keysfin - Studiu IMM din România 2015

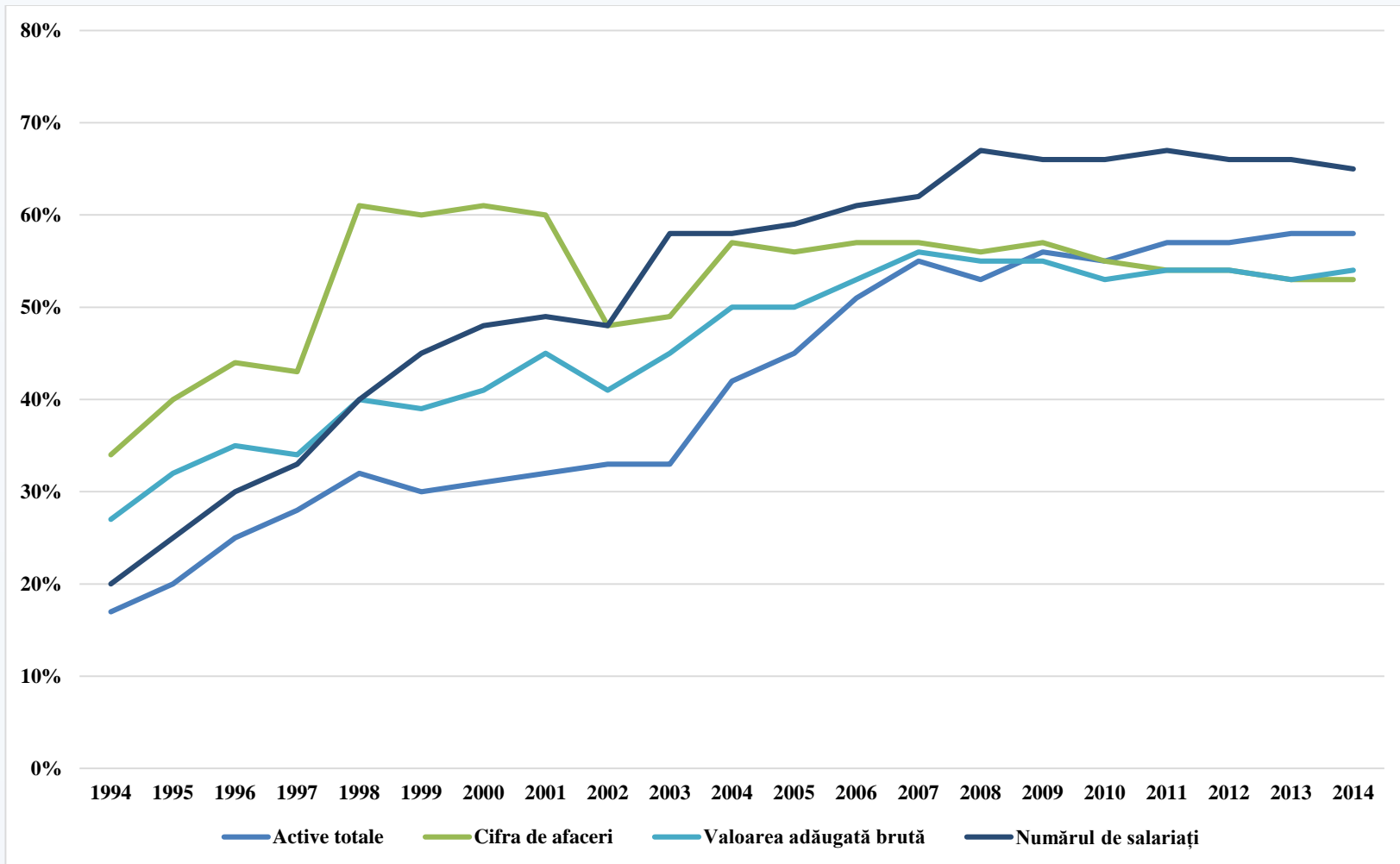
Conform studiului realizat de EY România - Barometrul antreprenoriatului românesc 2015, din numărul total de firme active, **peste 64% sunt societăți cu răspundere limitată (SRL), având o durată medie de activitate de aproximativ 10 ani, deținute de acționari români, cu vârste cuprinse între 40 și 49 de ani. În marea lor majoritate (91,6%), societățile cu răspundere limitată fac parte din categoria microîntreprinderilor, având în medie 2 salariați, un capital social mediu de 11.000 EUR și realizând o cifră de afaceri medie anuală de 47.000 EUR. Cele mai multe societăți cu răspundere limitată (SRL) au sediul social în municipiul București și județul Cluj.**

Din totalul valorii adăugate brute la nivelul economiei României în anul 2014, 54% a fost creată de IMM-uri, în cadrul acestora activând 65% din angajații României. Contribuția IMM la cifra de afaceri a fost de 53% în anul 2014 față de 34 la sută în anul 1994, dar în ultimul deceniu această contribuție nu a mai crescut, deși IMM au beneficiat de un volum ascendent de active și salariați.

Tabel nr. 10 - Ponderea principalilor indicatori ai IMM-urilor în economia României

An	Active totale	Cifra de afaceri	Valoare adăugată brută	Număr salariați
1994	17%	34%	27%	20%
1995	20%	40%	32%	25%
1996	25%	44%	35%	30%
1997	28%	43%	34%	33%
1998	32%	61%	40%	40%
1999	30%	60%	39%	45%
2000	31%	61%	41%	48%
2001	32%	60%	45%	49%
2002	33%	48%	41%	48%
2003	33%	49%	45%	58%
2004	42%	57%	50%	58%
2005	45%	56%	50%	59%
2006	51%	57%	53%	61%
2007	55%	57%	56%	62%
2008	53%	56%	55%	67%
2009	56%	57%	55%	66%
2010	55%	55%	53%	66%
2011	57%	54%	54%	67%
2012	57%	54%	54%	66%
2013	58%	53%	53%	66%
2014	58%	53%	54%	65%

Sursa: prelucrare după BNR – Caiete de studii 2016

Grafic 10 - Ponderea principalilor indicatori ai IMM-urilor în economia României

Sursa: prelucrare după BNR – Caiete de studii 2016

2.3 Ecosistemul antreprenorial românesc

Un studiu realizat recent - The Romanian Entrepreneurial Ecosystem, de către Unitatea Executivă pentru Finanțarea Invățământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării și Inovării (UEFISCDI), arată că ecosistemul antreprenorial românesc este slab dezvoltat și că antreprenorul reprezentativ este cel care se formează mai degrabă singur. Cea mai mari bariere identificate sunt reprezentate de birocrația instituțiilor publice, accesul la finanțare din cauza garanțiilor colaterale, lipsa eficienței în gestionarea fondurilor europene, care sunt percepute drept piedici în dezvoltarea unei afaceri.

De asemenea, lipsa unui cadru legislativ și a unor măsuri care să sprijine antreprenoriatul reprezintă alte barieră în calea antreprenorilor. Educația financiară și de management, element cheie pentru formarea unei resurse umane pregătite pentru antreprenoriat, este, potrivit rezultatelor studiului, o altă mare deficiență a ecosistemului nostru antreprenorial.

Astfel, pentru a crea un cadru de dezvoltare adecvat antreprenoriatului în România, trebuie luați în calcul cinci piloni, așa cum se arată și în studiul *Barometrul antreprenoriatului românesc*, dezvoltat de EY România. Cei cinci piloni care facilitează antreprenoriatul sunt: accesul la finanțare, reglementarea și impozitarea, cultura antreprenorială, educația și sprijinul coordonat oferit de asociații specializate în susținerea antreprenoriatului.

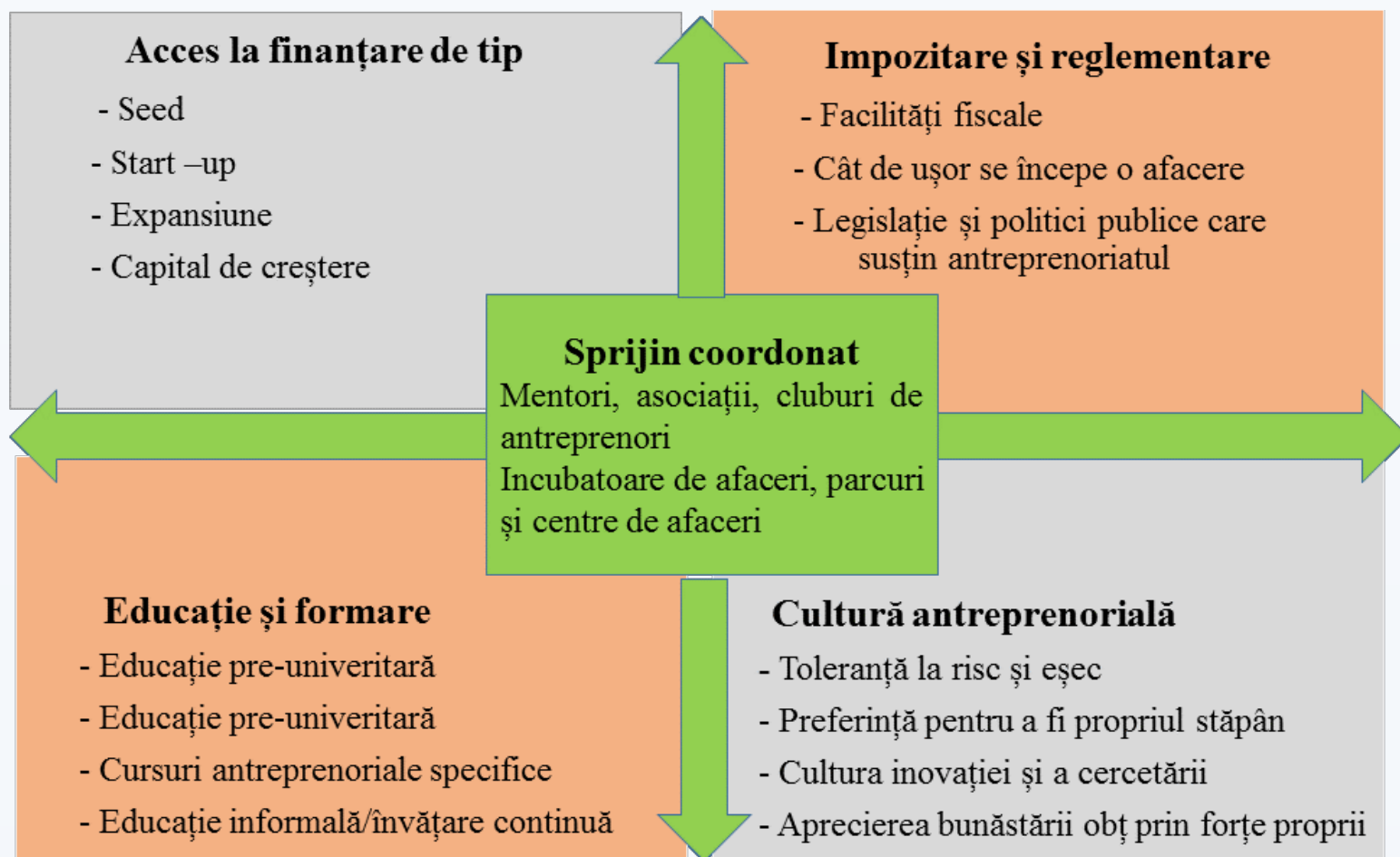

Figura 1 - Pilonii antreprenoriatului

Sursa: EY România - Barometrul antreprenoriatului românesc 2016

Studiul EY are la bază un chestionar ce a fost aplicat pe un eșantion de **350 oameni de afaceri**, iar în urma analizei răspunsurilor acestora cu privire la profilul antreprenorului român, s-au desprins următoarele concluzii:

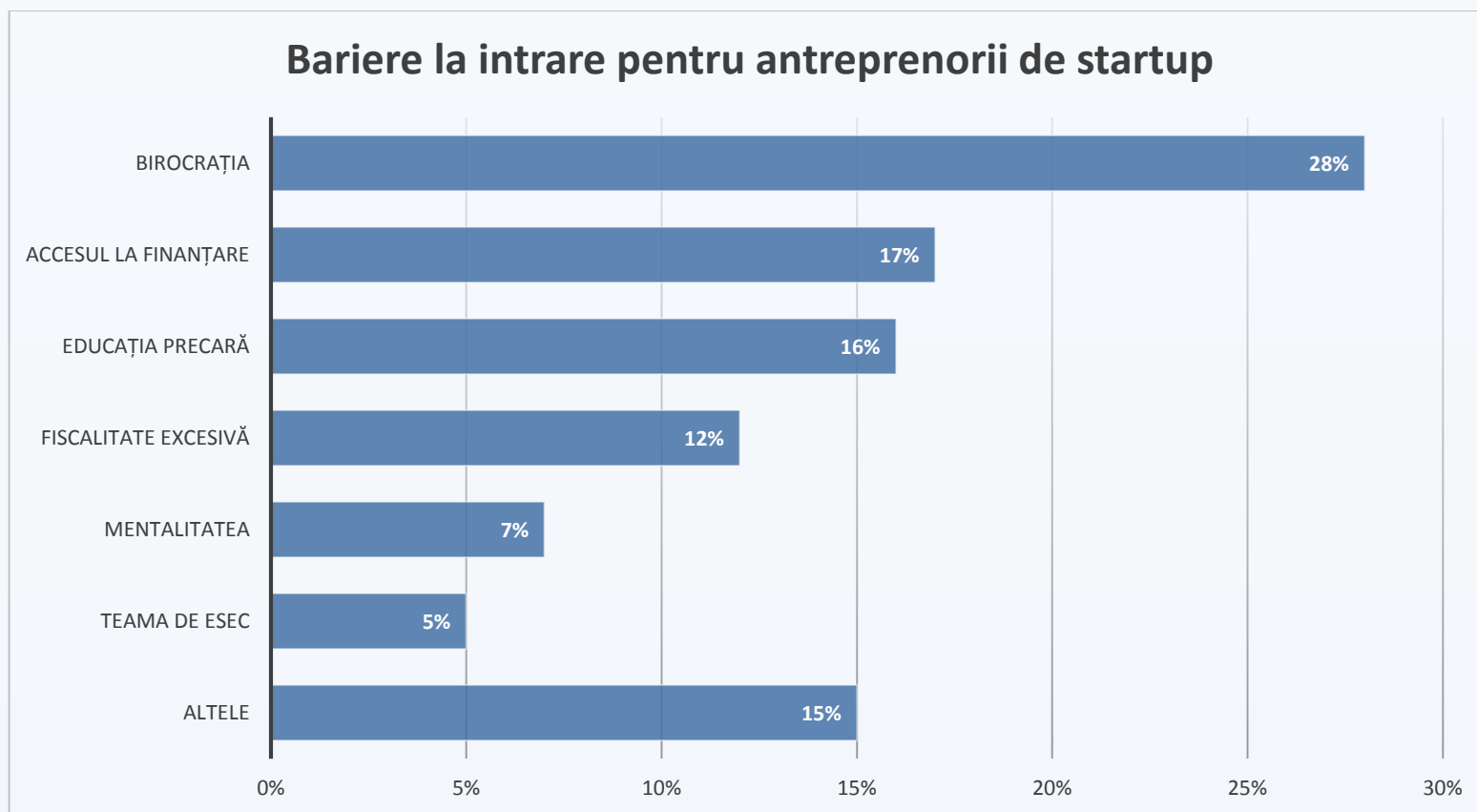
- 73% au peste 40 ani;
- antreprenorii români muncesc în medie 9,6 ore pe zi pentru a-și crește propria afacere;
- 53% dintre oamenii de afaceri participă cel puțin o dată pe săptămână la un eveniment de networking;
- 60% consideră eșecul în afaceri un eșec în carieră sau o barieră pentru viitoarele proiecte;
- 45% conduc afaceri cu venituri de peste 10 milioane de EUR, în timp ce alți 45% respondenți se regăsesc în intervalul 1-10 milioane EUR, iar 10% din companii au o cifră de afaceri mai mică de 1 milion EUR.

Prin urmare, antreprenorul român este persoană matură, dispusă să muncească din greu pentru succesul afacerii sale, dar având teamă de eșec.

În ceea ce privește mediul economic românesc, concluziile studiului sunt:

- 25% dintre antreprenorii au încredere în perspectivele României, considerând ca România va oferi un mediu prietenos pentru antreprenori în următorii 5 ani;
- 52% sunt de părere că reducerea cotei TVA este cea mai bună măsură fiscală introdusă în ultima perioadă.
- măsura guvernamentală care ar avea cel mai mare impact pe termen scurt în susținerea antreprenorilor este relaxarea fiscală, pentru 36% dintre antreprenori cadrul legislativ clar, eficient și simplificat, pentru 15%, dintre antreprenori, în timp ce alți 12% cred că îmbunătățirea atitudinii instituțiilor statului față de antreprenori ar avea cel mai mare impact în susținerea antreprenorilor.

Antreprenorii de startup consideră că **barierele de intrare** pentru începerea unei afaceri sunt **birocrația** și **accesul la finanțare**, urmate de **educația precară** și **fiscalitatea excesivă**. **Mentalitatea** și **teama de eșec** se alătură și ele **barierelor de intrare** pentru antreprenorii din România, în condițiile în care eliminarea stigmatului eșecului este critică pentru dezvoltarea inițiativei personale (Grafic 11).

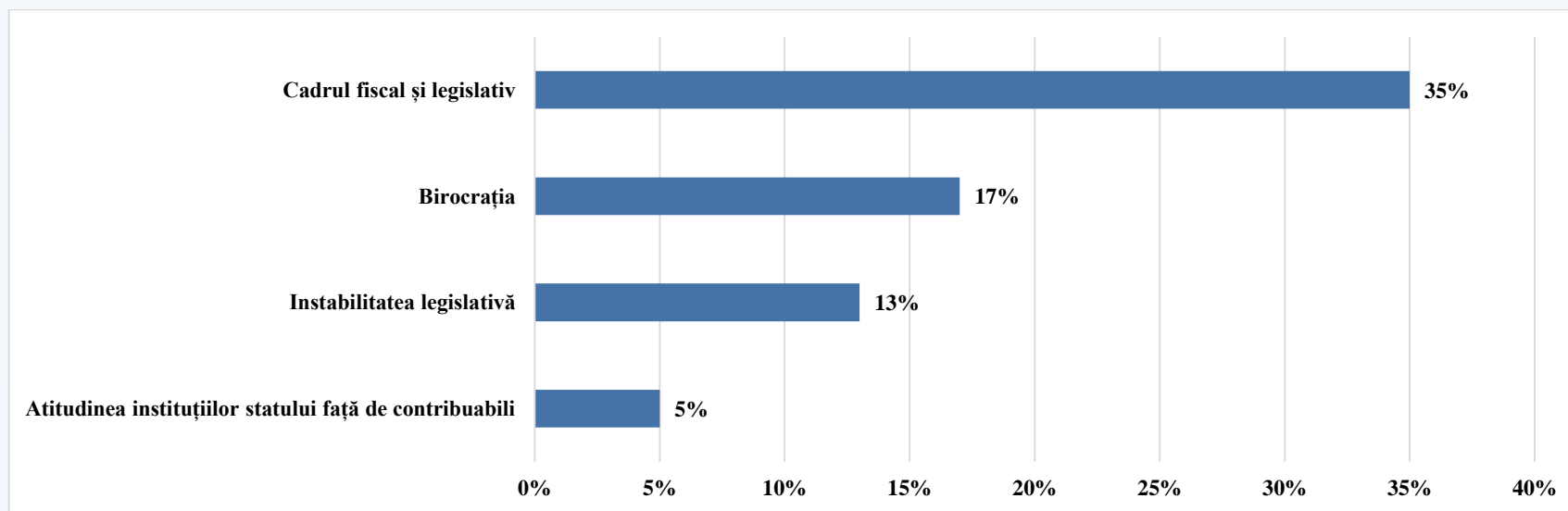

Grafic 11 - Bariere la intrare pentru antreprenorii de startup

Sursa: prelucrare după EY România - Barometrul antreprenoriatului românesc 2016

Cele mai mari obstacole pentru **antreprenori maturi** în România sunt **(i) cadrul fiscal și legislativ, birocrăția, instabilitatea legislativă și atitudinea instituțiilor statului față de contribuabili (70%), (ii) accesul la finanțare (8%) și (iii) educația precară, inclusiv cea antreprenorială (4%).**

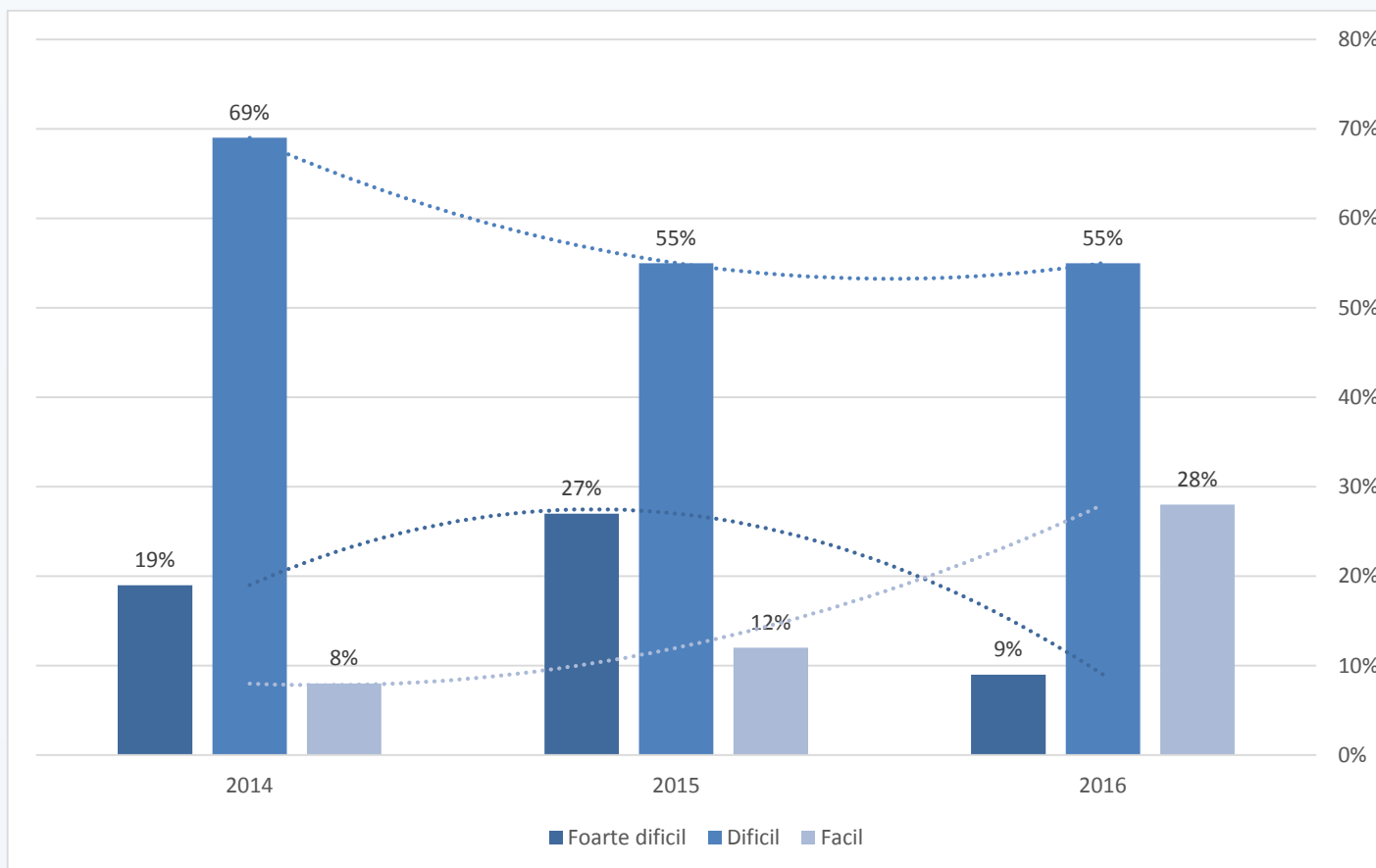
(i) Problemele cadrului fiscal și legislativ, birocrăția, instabilitatea legislativă și atitudinea instituțiilor statului față de contribuabili au fost indicate de majoritatea antreprenorilor ca reprezentând cel mai important obstacol pentru dezvoltarea afacerilor în România

Grafic 12 - Principalele obstacole pentru antreprenorii maturi

Sursa: prelucrare după EY România - Barometrul antreprenoriatului românesc 2016

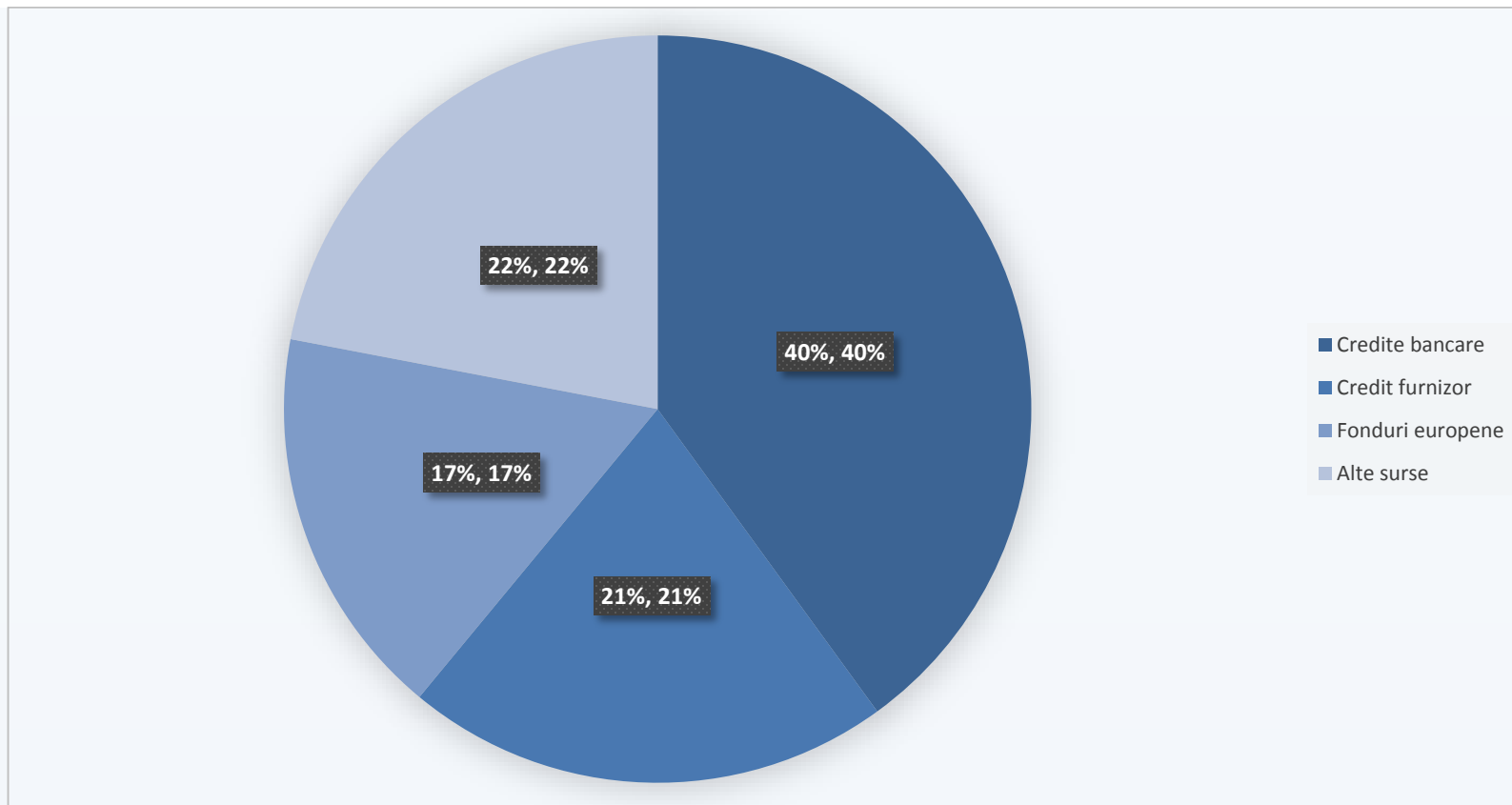
(ii) **Accesul la finanțare** rămâne dificil pentru antreprenorii români, dar se observă un trend descrescător al procentului celor care consideră accesul la finanțare foarte dificil și dificil precum și o creștere semnificativă a numărului celor care consideră obținerea de finanțare ca fiind facilă.

Grafic 13 - Accesul la finanțare pentru antreprenori

Sursa: prelucrare după EY România - Barometrul antreprenoriatului românesc 2016

Cei mai mulți antreprenori consideră că sursele de finanțare către care se vor orienta în viitor vor fi creditele bancare (40%), urmate de creditul furnizor (21%) și fondurile europene (17%).

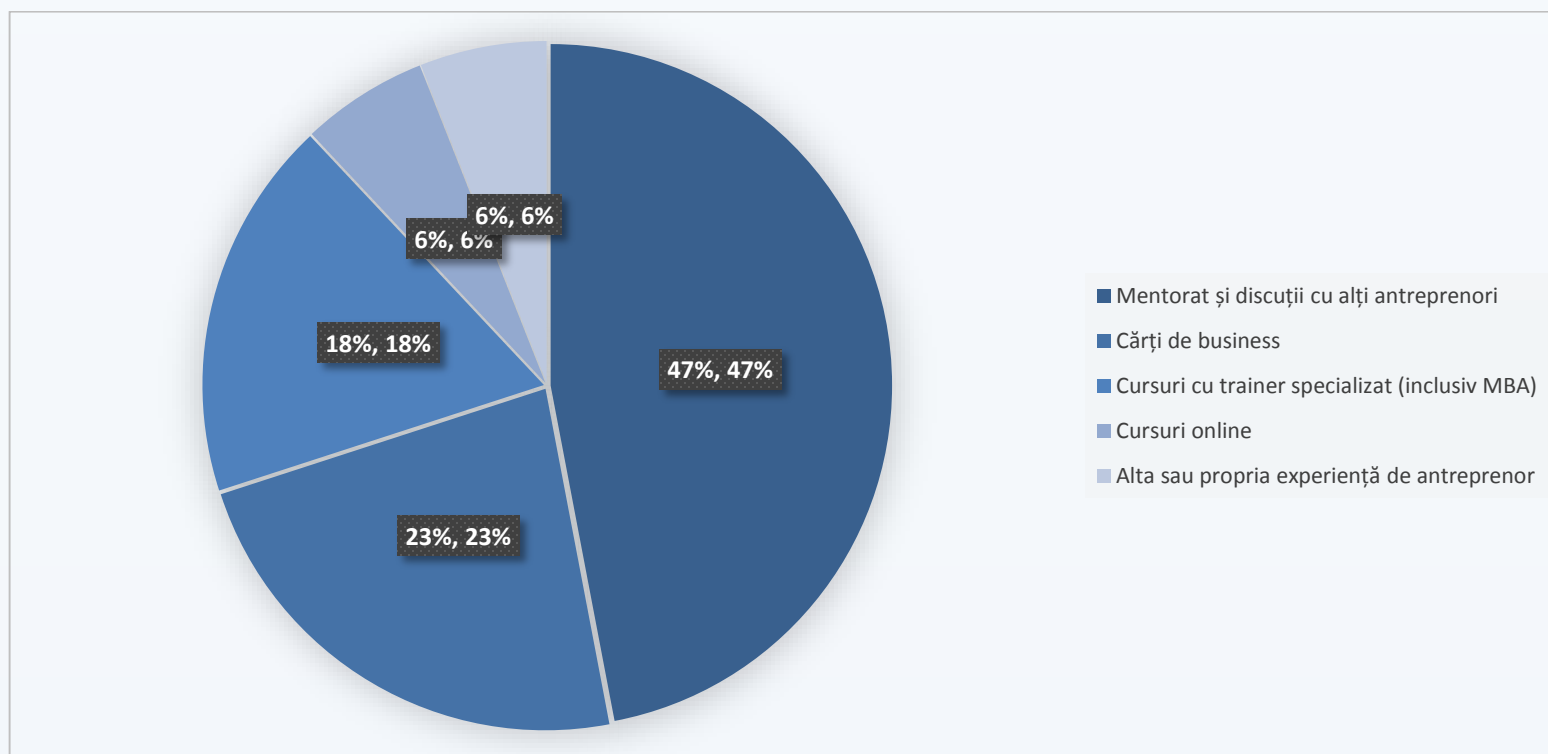

Grafic 14 - Surse de finanțare pentru antreprenori

Sursa: prelucrare după EY România - Barometrul antreprenoriatului românesc 2016

(iii) **Educația antreprenorială** primită de tinerii români în școală/universitate nu îi pregătește pentru a deveni antreprenori consideră 61% dintre antreprenorii maturi din România.

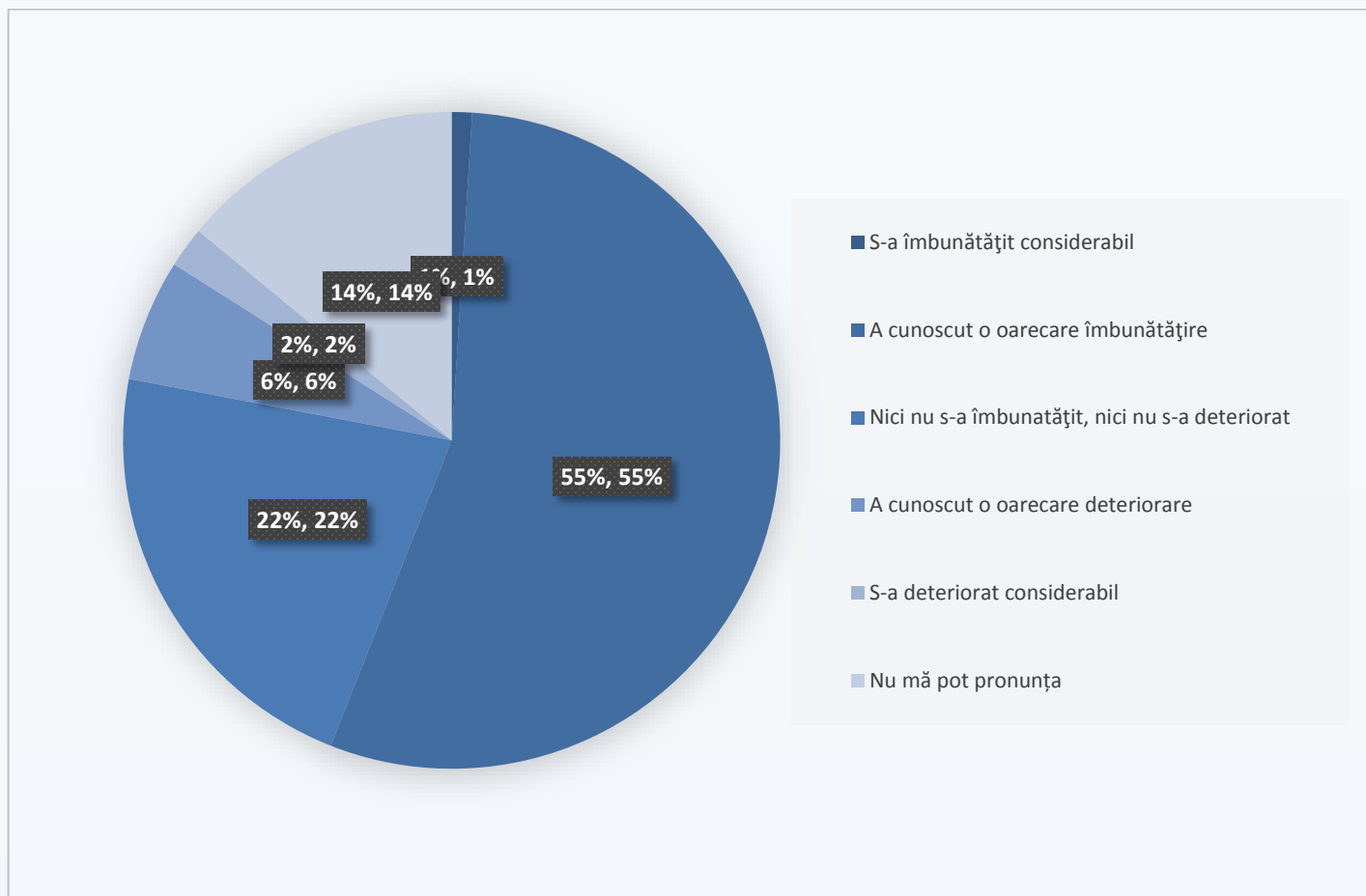
Principala sursă de învățare utilizată de aceștia o reprezintă mentoratul și consultările cu alți antreprenori, urmate la distanță semnificativă de cărțile de business și cursurile cu trainer specializat (inclusiv MBA). Cursurile online sunt accesate într-o mai mică măsură de antreprenorii maturi.

Grafic 15 - Surse de învățare pentru antreprenori

Sursa: prelucrare după EY România - Barometrul antreprenoriatului românesc 2016

Cu toate acestea, 56% dintre antreprenorii români consideră că educația și pregătirea antreprenorială s-au îmbunătățit în ultimul an în România.

Grafic 16 - Educația antreprenorială în 2016

Sursa: prelucrare după EY România - Barometrul antreprenoriatului românesc 2016

A treia parte – Recomandări

1 Recapitalizarea economiei

Tiparul de finanțare a firmelor românești s-a schimbat semnificativ în ultimii 21 de ani. Capitalurile proprii au fost înlocuite într-o proporție însemnată prin surse împrumutate, ponderea capitalurilor în pasiv reducându-se la 50%. **Aceste schimbări au condus la un grad de îndatorare printre cele mai înalte comparativ cu alte țări din regiune sau cu țări dezvoltate din zona euro.**

Recapitalizarea firmelor prin surse de bună calitate este o necesitate implicită pentru asigurarea sustenabilității pe termen lung a economiei prin:

- a) folosirea mai amplă a fondurilor europene.
- b) **construirea unui sistem fiscal care încurajează susținerea firmei de către acționari**, în special prin capitalizare directă și nu prin credit financiar (astfel încât poziția „Datorii față de acționari” să scadă în favoarea poziției „Capitaluri”). *In extremis*, pentru firmele cu capitaluri proprii negative, se poate **evalua soluția convertirii automate a datoriilor față de acționari în capitaluri proprii până la nivelul în care cele din urmă ar ajunge la valoarea minimă solicitată prin reglementări**. O asemenea măsură are în vedere un număr important de firme -191.000 în decembrie 2014 - valoarea datoriilor convertibile în capitaluri fiind de cca. 46 mld. lei.
- c) intermediul băncilor. Acestea trebuie să-și îmbunătățească capacitatea de a selecta proiectele viabile din economie și de a oferi servicii și produse cât mai potrivite nevoilor companiilor. În acest fel, expertiza băncilor va genera valoare adăugată multumitoare și în percepția managerilor de firme, care cel mai probabil vor apela mai amplu la finanțare bancară. O finanțare susținută și monitorizată de bănci ar trebui să genereze profituri mai mari, reprezentând pilonul esențial de creștere viitoare a capitalizării. De asemenea implicarea băncilor cu capital autohton – Eximbank și CEC, trebuie să fie mult mai pronunțată în finanțarea firmelor locale.

2 Facilizarea accesului și mai ales a ieșirii din piață

Intrarea și ieșirea firmelor din piață trebuie să fie cât mai puțin costisitoare ca timp și bani. Este nevoie ca rata de reînnoire a firmelor din economie să se îmbunătățească. Deși numărul firmelor active s-a dublat în ultimele două decenii (ajungând în anul 2014 la peste 600.000), numărul de firme la 1.000 de locuitori în România are cea mai scăzută valoare din UE. Convergența către valori mai apropiate de spiritul antreprenorial din UE ar pleda pentru intrarea în piață a unui număr în creștere de firme (mai ales că gradul de concentrare în anumite sectoare economice a rămas important). S-ar produce și o reîntinerire a economiei (majoritatea firmelor din România sunt trecute de prima tinerețe, având o vârstă mai mare decât durata medie de viață, calculată de noi la circa 7 ani). **Autoritățile pot discrimina pozitiv după nivelul de educație al managerului.** Companiile nefinanciare ai căror manageri au studii universitare sau postuniversitare au demonstrat o situație financiară semnificativ peste cea a firmelor conduse de persoane care au studii superioare.

Calitatea spiritului antreprenorial are spațiu semnificativ de ameliorare. Aproape jumătate din firmele active în România nu doar că reduc prin activitatea lor valoarea adăugată produsă în economie, dar pierderile înregistrate le-au consumat integral și capitalurile proprii. O asemenea situație reclamă **acțiuni ale autorităților pentru ca ieșirea din piață a firmelor cu capitaluri proprii negative să fie mai rapidă și facilă.**

Statisticile evidențiază că, în ultimii ani, numărul ieșirilor din piață se menține la minime istorice, deși numărul firmelor cu capitaluri proprii negative a ajuns la valori considerabile. O altă soluție ce ar permite diminuarea numărului de companii ale căror capitaluri proprii sunt negative sau se află sub limita reglementată ar fi recapitalizarea acestora prin conversia în capitaluri a datoriilor față de acționari, asociați sau entitățile afiliate în capital. Această soluție ar permite acoperirea a 31 la sută din necesarul de capital la nivelul companiilor nefinanciare cu valori sub limita reglementată (care se ridică în decembrie 2014 la aprox. 150 miliarde lei).

3 Promovarea dezvoltării inovative, bazate pe cunoaștere

Dezvoltarea inovativă și bazată pe cunoaștere (sectoarele *high-tech* și *knowledgeintensive services*) în România a fost relativ modestă. Economia României rămâne dominată de companii prestatoare de servicii care presupun un nivel de cunoaștere mai scăzut (număr care s-a ajustat semnificativ în ultimele decenii). În contrapartidă, a crescut numărul firmelor prestatoare de servicii care presupun un nivel de cunoaștere mai ridicat (*knowledge-intensive services*). Încă nu există garanții solide că acesta este sensul de dezvoltare a economiei, pentru că rolul acestor firme a avut un nivel maxim înainte de criză, după care evoluțiile au fost sinuoase, pe un fond de regulă de scădere. Firmele care produc bunuri cu valoare adăugată mare și bazată pe inovație (sectoarele *medium high-tech* și *high-tech*) nu și-au majorat prezența în economie în ultimele decenii. Ponderea acestora în numărul total de firme active din România s-a păstrat relativ constantă (la 1%), în timp ce contribuția lor la obținerea de valoare adăugată brută a scăzut de la 10 la sută în anul 1994 la 8% în 2014.

4 Îmbunătățirea activității autorităților fiscale

Nivelul ridicat al fiscalității este perceput în mod generalizat la nivelul firmelor ca fiind cea mai presantă problemă cu care acestea se confruntă în desfășurarea activității (problema având o intensitate semnificativ mai mare decât concurența ridicată, lipsa cererii, costurile de producție mari, disciplina la plată în economie mai redusă etc.).

Analiza ponderii cheltuielilor fiscale în totalul cheltuielilor firmelor, evoluția acestei ponderi, precum și numărul firmelor care înregistrează asemenea cheltuieli arată că nu s-a găsit încă echilibrul între percepția firmelor privind fiscalitatea și condițiile efective privind povara fiscală. În aceste condiții, autoritățile au datoria de a căuta soluții pentru ca relația fiscală cu firmele să fie mai prietenoasă și să demonstreze că firmele primesc servicii adecvate în schimbul taxelor și impozitelor plătite.

5 Reducerea gradului de polarizare și de eterogenitate

Polarizarea puternică este o trăsătură a economiei României (întâlnită cu diverse intensități și în alte țări europene). Utilizarea valorilor medii la nivel macro de către factorii de decizie în inițierea de politici are o relevanță limitată.

Gradul de eterogenitate la nivelul economiei a crescut în cele două decenii investigate. Minoritatea celor care generează tendințele în ceea ce privește cifra de afaceri, valoarea adăugată, salariați, activele totale etc. și-a consolidat pozițiile.

Caracteristicile de polarizare și eterogenitate le identificăm și după criterial teritorialității. Regiunile cele mai defavorizate în anul 1994 au rămas aproximativ aceleași și în anul 2014. Municipiul București a rămas singurul pol de putere economică, concentrând o pondere semnificativă din activitatea economică (în termeni de salariați, active totale valoare adăugată brută, etc.).

Toate celelalte județe ale țării care ar mai putea reduce din asimetrie - Timiș, Constanța, Cluj, Brașov - au continuat să rămână semnificativ în urmă. Nu există un pol secundar de putere economică în plan teritorial. **Autoritățile trebuie să creeze condițiile de infrastructură pentru ca în deceniile următoare să se formeze cel puțin încă un pol de putere economică în țară.**

6 Revizuirea politicilor care discriminează pozitiv anumite categorii de firme

Revizuirea are în vedere politicile care privesc două categorii de firme: IMM și firme cu capital majoritar străin. **Propunerea noastră este ca respectivele politici să devină neutrale în ceea ce privește IMM față de corporații și privind firmele cu capital majoritar străin față de cele cu capital majoritar autohton.** În loc de măsuri care să încurajeze IMM, considerăm că sunt mai utile măsuri care să încurajeze firmele *start-up* (cel mai probabil tot IMM). În loc de măsuri care să favorizeze investițiile străine, considerăm mai utile **soluții care să crească gradul de cooperare și interconexiune între firmele cu capital autohton și străin.** Economia României este formată din firme de dimensiuni tot mai mici. Trecerea timpului nu a garantat creșterea mărimii companiei. Din contră, în majoritatea cazurilor, firmele au rămas în clasele de mărime în care s-au născut. Firmele nou-create în ultimele două decenii se înscriu în același tipar privind dimensiunea. Tot mai multe companii se înființează având un activ bilanțier sub 1 000 de lei. Majoritatea relative este deținută de firme care au la înființare un activ bilanțier cuprins între 1 000 și 10 000 lei (toate cifrele din lucrare sunt în echivalent an 2014). Creșterea rolului IMM în economia României în ultimele două decenii poate fi apreciată mixt. Pe de o parte, aceasta este direcția încurajată la nivel european, pe considerentul că IMM constituie canalul determinant în crearea de noi locuri de muncă, inovație și valoare adăugată.

Rezultatele în cazul României indică utilitatea unei **abordări echilibrate a autorităților în ceea ce privește rolul IMM și rolul corporațiilor în economie.** În primul rând, o convergență spre valorile medii aferente UE privind indicatorul valoare adăugată/firmă (ca un criteriu de convergență reală, creat prin analogie cu indicatorul PIB/locuitor) presupune existența în economie de companii cu dimensiune mai mare. În al doilea rând, IMM au un grad de prociclicitate mai ridicat decât corporațiile, ceea ce majorează dificultățile de gestiune a recesiunilor. În al treilea rând, IMM au pus presiune semnificativ mai mare decât corporațiile asupra bilanțurilor băncilor și bilanțurilor partenerilor comerciali în momentul apariției unor evoluții nefavorabile.

Între firmele private cu capital majoritar autohton și cele cu capital majoritar străin există diferențe considerabile, atât cantitative, cât și calitative. În fapt, sunt două populații total diferite și care interacționează într-o măsură relativ scăzută. Dacă tendințele din prezent se mențin este de așteptat ca, în următorul deceniu, firmele cu capital majoritar străin să capete rolul dominant în economie. Nu am putut detecta care dintre cele două categorii de firme este mai performantă. Firmele cu capital autohton au rezultate mai bune în ceea ce privește sănătatea financiară totală și rentabilitatea capitalului, în timp ce firmele cu capital străin utilizează mai eficient forța de muncă. Deși raportul între numărul firmelor cu capital majoritar străin și numărul firmelor cu capital majoritar autohton este 1:10, raportul între pierderile cumulate generate în economie în perioada 2003-2014 este de circa 1:1. **Consecința caracteristicilor financiare ale firmelor grupate după forma de proprietate este aceea că soluția optimală constă în dezvoltarea echilibrată ca importanță în economie între companiile cu capital majoritar autohton și cele cu capital majoritar străin.**

7 Diminuarea atipiilor din economie

Trei tipologii de atipii întâlnim des în economia României:

- (i) companii care raportează un număr de salariați egal cu zero (43 la sută din totalul firmelor, în decembrie 2014);
- (ii) companii care raportează o cifră de afaceri egală cu zero (27 la sută din totalul firmelor, în decembrie 2014) și
- (iii) firme care au capitaluri proprii negative (aproape jumătate din firme, în decembrie 2014).

Ultima categorie menționată este și cea mai problematică, pentru că diminuează la nivel agregat valoarea adăugată produsă de celelalte firme și este un risc mai mare de a transla către propriii parteneri dificultățile cu care se confruntă.

Inițierea de eventuale măsuri pentru diminuarea atipiilor menționate trebuie să țină cont de faptul că rolul în economie al acestor firme este relativ important și în creștere. Schimbările trebuie să se realizeze ordonat. Dificultățile cele mai mari provin din direcția companiilor cu capitaluri proprii negative. **O soluție este aceea de a promova pentru început măsuri privind ieșirea de pe piață a firmelor care cumulează concomitant cele trei atipii (nu au salariați, nu au activitate și au capitaluri proprii negative).** Numărul acestor firme este de cca. 100 000 de firme, ponderea lor în economie fiind redusă.

Surse bibliografice

- 1) Agenția pentru implementarea proiectelor și programelor pentru întreprinderi mici și mijlocii - *Carta albă a IMM-urilor din România 2016*, http://www.aippimm.ro/files/articles_files/57/6521/carta-alba-a-imm-urilor-din-romania-2016.pdf, accesat la data de 10 ianuarie 2017
- 2) Curaj, A., Mitroi, M., Paul, C., Săftescu, R., Simion, E.- The Romanian Entrepreneurial Ecosystem. An exploratory study, 2015, <http://ree.uefiscdi.ro/>, accesat la data de 12 ianuarie 2017
- 3) European Commission – *Annual Report on European SME 2014/2015*
- 4) Ernst & Young – *Antreprenorii vorbesc: barometrul antreprenoriatului românesc 2015*, <https://www.eyromania.ro/sites/default/files/attachments/ESO%202015.pdf> accesat la data de 7 ianuarie 2017
- 5) Georgescu F. – *Capitalul în România anului 2015*, prelegere susținută cu prilejul decernării diplomei Virgil Madgearu de către A.S.E. din București
- 6) Keysfin – Studiu IMM din România, 2015, <http://www.keysfin.com/UC/MediaLibrary/Handlers/ViewDocument.ashx?imageDB=true&tbNail=0&imageType=image&imageID=6654&imageName=&cultureId=3>, accesat la data de 17 ianuarie 2017
- 7) Mereuță C., Pandelică I., Pandelică A. – *Capitalul majoritar străin în companiile-noduri de pe principalele piețe din România*, Ed. Economică, 2013
- 8) Neagu F., Dragu F., Costeiu A. - *După 20 de ani: schimbări structurale în economia României în primele decenii postdecembriste*, Caiete de Studii nr. 42, BNR, 2016
- 9) World Bank – *Doing Business 2017, Equal Opportunity for All*, Washington DC, <http://www.doingbusiness.org/~/media/wbg/doingbusiness/documents/profiles/country/rom.pdf> accesat la data de 13 ianuarie 2017